ДЕЯКІ ОСНОВИ ПОНЯТТЯ “ГІБРИДНА ВІЙНА” В МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

Власюк Віталій Вікторович
аспірант кафедри міжнародного права
Інституту міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Карман Ярослава Вікторівна
студент 2 курсу магістратури
спеціальність “міжнародне право”
Інституту міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Проблема дослідження. Сучасний стан міжнародного миру під впливом невпинного росту інноваційних технологій, розвитку та гальмування економік різних суб’єктів міжнародного права, укріплення апаратів передачі інформаційних даних та інших новітніх засобів, підривається внаслідок виявлення нового явища «гібридної війни». Проблема виникає в тому, як можна визначити місце гібридної війни в міжнародному праві, надто з урахуванням чинного права на війну і права війни. Усвідомлення наявності нового порогу небезпеки піднімає рівень оборони сторони, на яку звернено дані засоби.

Дослідження охоплює розкриття поняття «гібридна війна» в контексті міжнародного права та повинно здійснюватися в нерозривному зв’язку з реаліями ведення війни, що виходять за межі конвенційно-закріплених стандартів та правил.

Актуальність дослідження полягає в тому, що виділення цього нового поняття «гібридна війна» та внесення в міжнародне право стало прерогативою не тільки наукового дослідження, а й обов’язковою ланкою роботи державного апарату в галузі захисту безпеки всіх сфер держави та підтримання безпеки. Для України, на жаль, шукане поняття становить життєво важливу актуальність, що зумовлює важливість його дослідження.

Аналізуючи ступінь наукової розробки дослідження проблеми, треба підкреслити, що загалом науці міжнародного права бракує розуміння поняття “гібридна війна”. Важливі публікації з цієї теми були зроблені такими

© Власюк В.В., Карман Я.В.

науковцями, як П.Мансур, Френк Г. Хоффман, Майкл Айшервуд, Шейн Рівс, Роберт Барнсбі, Ю.Климчук, А. Демидов, Л. Савін, В. Власюк та інші.

Поряд з асиметричними конфліктами та неконвенційними війнами (ситуації, коли явні бойові дії не ведуться), стоїть також поняття «гібридні війни», які зараз все частіше використовуються [1].

Автором цієї концепції є Френк Г. Хоффман, колишній офіцер морської піхоти, науковий співробітник міністерства оборони США. Це великий теоретик в галузі збройних конфліктів та військово-політичної стратегії.

Хоффман зазначає, що конфлікти будуть мультимодальними (тобто такими, що ведуться різними способами) та багатоваріантними, що не входять в межі простої конструкції ведення збройного конфлікту чи війни. За Хоффманом майбутні загрози можуть в більшій мірі бути охарактеризованими як гібридне співвідношення традиційних та нерегулярних стратегій і тактик, це децентралізоване планування та виконання, участь недержавних акторів з використанням одночасно простих та складних технологій[1].

Гібридні загрози включають в себе коло різних режимів ведення війни, що відносить до себе стандартне озброєння, нерегулярні тактики і формування, терористичні акти (в тому числі і насилля та примус) і кримінальний безлад[2].

Гібридні війни також можуть бути мультивузлові (тобто такі, що проводяться і державами, і різноманітними недержавними акторами). Ці мультимодальні/мультивузлові дії проводяться або різноманітними підрозділами, або ж одними і тими самими державними органами чи групами [1].

У таких конфліктах противники (держави; групи, що фінансуються державами, або суб'єкти, які самі фінансують свою діяльність) будуть мати доступ до сучасного воєнного потенціалу, що включає зашифровані командні системи, переносні ракети класу «земля-повітря» та інші сучасні смертоносні системи; а також – підтримувати організації затяжних партизанських дій, в яких застосовуються засідки, саморобні вибухові пристрої та вбивства[1].

Тут можливе поєднання високотехнологічних можливостей держав, таких, як протисупутникові засоби захисту від тероризму та фінансування кібервійни, тільки, як правило, оперативно та тактично направлені та скоординовані в рамках основних бойових дій для досягнення синергетичного ефекту в фізичному на психологічному вимірах конфлікту. Результати можуть бути отримані на всіх рівнях війни[3].

Потім Хоффман дає таке визначення поняттю «гібридна загроза» - це будь-який противник, який одночасно та адаптовано використовує співвідношення

звичайного озброєння, нерегулярну тактику, тероризм та злочинну поведінку в зоні бойових дій для досягнення своїх політичних цілей[2].

Майкл Айшервуд в монографії «Повітряна міць для гібридної війни», що видалася Інститутом Мітчелла Асоціації ВВС США в 2009 році, дає наступне трактування «гібридної війни» – це війна, що стирає різницю між чисто конвенційною та типово нерегулярною війною[3].

Розкриття змісту явища «гібридна війна» та види зброї

На сьогоднішній час цей термін має три гілки. Гібридність може відноситися, перш за все, до військової ситуації та умовам; по-друге, до стратегії та тактики противника; по-третє, до типу сил, які держава повинна створювати та підтримувати [2].

Коли справа дійде до політичних цілей, гібридні війни, скоріш за все, матимуть вигляд нерегулярної війни, де її учасники робитимуть спроби та намагатимуться підірвати легітимність та авторитет керуючого режиму. Це вимагатиме від збройних сил держави допомоги, щоб закріпити здатність держави забезпечувати соціальні, економічні та політичні потреби свого народу[1].

Важливо відзначити, що гібридний контекст, про який зазначено, ніщо інше, як продукт глобалізації, що розмиває кордони традиційних норм та правил.

Гібридна війна відрізняється тим, що вона дозволяє противнику займатися декількома фазами в один і той самий час і висуває інший набір вимог для збройних сил[4].

Айшервуд також зазначає, що потенційно гібридну війну сьогодні можуть вести багато конфліктуючих держав. Він пояснює, що складний характер гібридної війни вимагає від воєначальників та цивільних лідерів розуміння свого операційного оточення або відчуття бойового простору. Гібридний противник може приховуватися поміж цивільного населення, бути не схожим на типового ворога та використовувати «електронний притулок», створений глобальним телекомунікаційним ринком [3].

В такій війні використовують три види зброї :

1.Модельно організаційна – зброя, що ґрунтується на особових базах даних політиків, державних службовців, бізнесменів, псевдо - та ксеноліти країни противника. Ці бази збирають за допомогою різних міжнародних організацій, благодійних фондів, радників, політологів та інших підготовлених служб. У цих базах даних міститься інформація про рахунки з-за кордону, а також компрометуюча інформація. Основні бази даних використовуються для

залякування і розкладання політичної та державної еліти для формування кола підтримки та запобіганню супротиву.

2.Інформаційна зброя має таку класифікацію за ознаками:

- за якістю інформації;
- за носієм інформації;

За якістю інформаційна зброя класифікується:

- Концептуальна-методологічна – це формування глобальної політики, що спрямовується на різні народи з метою створення якогось конкретного спланованого виміру розвитку історичних подій.
- Хронологічна зброя – інформація хронологічного плану - є послідовність фактів на явищ. Дає можливість розглядати всі явища історичного процесу та прогнозувати вектори майбутньої політики.
- Факторологічна зброя – це ідеологія, релігія, технології. Саме ці види зброї дають можливість підпорядкувати собі противника

3.Матеріальна зброя поділяється на:

- економічну зброю – включає засоби економічної боротьби з дезорганізацією структур противника і подальше їх поглинання. Сюди входить контроль фінансово-кредитної системи країни та контрольна іншими економічними системами держави, борговими зобов'язаннями розподілом коштів, повернення фінансів в державу, прибутковість державного сектору в економіці, її частка.
- зброю геноциду – включає етнічний геноцид, наркотичний, алкогольний, інформаційно-економічний та інший;
- звичайна зброя фізичного знищення [3].

100.2.**Збройні конфлікти сучасного типу.**

Науковці, які працюють в дослідженнях майбутнього збройних конфліктів занадто часто не можуть зупинитися на однаковому трактуванні розвитку взагалі поняття «збройний конфлікт» Вчені посилаючись на асиметричність війни, яка найчастіше відбувається між двома нерівними противниками, де слабший використовує стандартні методи війни, а сильніший залучає все більше і більше побічних методів, які руйнують державу з середини [5].

Найчастіше з боку сильнішої сторони виступає держава, яка зацікавлена в конфлікту та плюс/або ідеологічні недержавні збройні угрупування чи групи бойовиків, такі конфлікти часто називають «не міжнародні збройні конфлікти», «тероризм», або « партизанська війна», сьогодні основними засобами поряд зі зброєю виступають домінуючі ресурси та інтелектуальний капітал[1].

Нездатність визнати цю нову віху у війнах має потенційно руйнівні наслідки для тих держав, які можуть бути задіяні в майбутніх збройних конфліктах[2].

Нація, яка не в змозі, або ж яка не бажає сприймати новий «гібридний» вид війни, буде комфортно і далі розробляти плани в межах застарілої та черствої воєнної ідеї минулого століття, опускаючи можливість досвіду в асиметричних конфліктах. Так само і притримуючись статусу кво та застарілих тактик ведення війни, держави роблять помилкові кроки в бік розподілу державного бюджету, відкидаючи розробки нової воєнної доктрини та переробки інноваційних технологій[2].

Цей нераціональний розподіл державних ресурсів призводить до того, що збройні сили держави сліпі стосовно виникнення такого явища, як «гібридна війна» - сучасна війна. Таким чином, в той час, коли такі держави повністю готові до ведення війни «минулого століття» вони повністю безсилі до нових задач гібридного конфлікту.

Гібридна війна та право збройних конфліктів.

Право збройних конфліктів синонімом якого є міжнародне гуманітарне право або право війни – є значною частиною всього міжнародного права, яка регулює та контролює дії сторін, які беруть участь в конфлікті. Воно складається як з договірних, так і з звичаєвих норм. Це право є основним правом, що обов'язкове для всіх учасників збройного конфлікту[6].

Основною метою, а також гуманітарним та функціональним значенням права збройних конфліктів є те, що це право гарантує захист для тих, хто постраждав від війни, чи то цивільні, військовополонені, чи поранені та хворі, стосовно яких визначатиметься, чи були застосовані допустимі міри ведення війни та не використовувалися заборонені засоби[5].

Ця спеціалізована галузь права, яка визначає як державні, так і індивідуальні зобов'язання, обмежує вплив війни, та встановлює чіткі провила її ведення, у випадку порушення яких, можна буде застосувати міжнародно-правові санкції або переслідування військових злочинів[5].

На сьогодні є велика кількість міжнародних договорів та звичаєвих норм, які регулюють питання війни – як її початку, так правил її ведення. Їм приділяють значущої ролі, але як виявилося, ці норми не здатні регулювати правові питання, що виникають в сучасних війнах.

Гібридизація війни тільки поглиблює ці вже складніші проблеми і може призвести до того, що право збройних конфліктів не матиме значення та не буде спроможне вирішити правові питання сучасної гібридної війни, припускаючи те, що в такій ситуації не буде правового контролю та захисту сторін [7].

Якщо тенденція до розвитку права збройних конфліктів як чогось застарілого та неактуального буде продовжуватися, учасники збройних конфліктів, а також і все міжнародне співтовариство, почне розглядати міжнародне право в якості більш анахронізму, ніж правового імперативу[1].

Якщо авторитет права буде зменшено, традиційні правові заборони будуть безкарно порушуватися і тільки певні поняття моралі зможуть якось обмежити дії під час війни. Державні та недержавні противники будуть вважати, що дотримання таких давніх правових норм містять значні недоліки і вже не можуть регулювати їх дії. Наслідком чого, сторони в конфлікті будуть ігнорувати зобов'язання, що входять в право збройних конфліктів, та приписуватимуть титули своїм діям як самооборона чи проводитимуть маніпуляції зі самим змістом права збройних конфліктів шляхом стратегічного застосування «lawfare» (асиметрична, гібридна війна)[6].

Термін «асиметрична війна» позначив стратегічне використання законів та права збройних конфліктів як засіб ведення війни, цей термін швидко ввівся в міжнародно-правову лексику останніх років.

Як учені, так і практики знають про здатність різних груп підірвати силу держав з традиційними методами ведення війни шляхом агресивного використання не прописаних в угодах засобів, які кілька років назад не було й в природі і відповідь на які, на сьогодні, не передбачені ніде[7].

Асиметричну війну характеризує використання кібератак, засобів масової інформації, інтелектуальні права, інший можливий тиск, а також відповідно найголовніше – використання права в якості зброї для конфлікту.

Учасники конфлікту використовують два шляхи:

- Зловживання законом як засобом ведення війни, шукаючи прогалини та відсутність трактування понять;
- Спроби нівелювати договір як недійсний та неіснуючий взагалі для цієї сторони [7].

Наслідки таких дій є катастрофічними.

Якщо право зменшує свою важливість, сторони в конфлікті, скоріш за все, підкреслять військову ідею необхідністю робити такі речі на війна, щоб повністю підкорити противника, і упускатимуть взагалі потребу компенсаційних зобов'язань з попередження страждань та захисту цивільного населення [2].

З ідеєю необхідності ставати воєнно-першою державою, виникає погіршення правових стимулів діяти гуманно та враховувати тонку межу між необхідністю та людяністю, про що і зазначає право збройних конфліктів. Це

право залишає за собою можливість гуманно вчиняти стосовно законних комбатантів, включає також в себе комплексні заходи захисту тих, хто постраждав внаслідок конфлікту, дозволяє створити умови , які утворюють рівновагу між необхідністю війни та гуманністю[6].

Тим не менш, зі збільшенням акцентів на військовій необхідності та зниження правових стимулів діяти гуманно, навіть мінімальна базова поведінка конфліктуючими сторонами стає відносною.

Таким чином, сучасна війна характеризується високим рівнем жорстокості, що нівелює всі історичні спроби дійти до такого явища як «гуманізація» війни.

Висновки

Отже, розглянувши поняття «гібридна війна», можна дійти висновку, що воно означає сучасний вид війни, де в конфлікті використовуються різноманітні засоби нападу та оборони держав, що виходять за рамки конвенційно-визначених варіантів та видів ведення війни. Науковці вже виділяють перелік можливої реальної зброї, що може використовуватися сторонами. Під термін зброя, в цьому випадку, підпадають не тільки матеріальні традиційні види зброї, а й модельно-організаційна та інформаційна види зброї.

Сучасне міжнародне право не включає в себе поняття «гібридна війна», що в свою чергу приводить до відповідних наслідків. Відсутність регулювання цього нововиявленого явища пришвидшує виникнення все нових засобів атаки у війнах, відповідальність за які не можуть понести винуватці через відсутність норм, які зобов’язують сторін.

Право збройних конфліктів було розроблене спільними діями міжнародної спільноти, яка змогла врегулювати найгостріші питання. На сьогодні ж з’явився новий виклик – гібридна війна.

Для того щоб попередити можливості підриву зусиль, що були спрямовані на гуманізацію війни, міжнародне співтовариство повинно визнати, що питання про ефективність та практичність права збройних конфліктів повинна розширюватися по мірі розвитку нового «гібридного» виду війни.

Ігнорування цієї тенденції робить сучасні правові зусилля недієвими, неефективними засобами регулювання сучасних збройних конфліктів, що продовжує підривати довіру до права збройних конфліктів. Замість продовження застарілої практики, міжнародне співтовариство повинно підштовхнути до доповнення та включення в право збройних конфліктів поняття гібридна війна та зброя.

Чи через міжнародний договір, чи формуванням нового міжнародного звичаю, міжнародна спільнота повинна обновити право збройних конфліктів

для вирішення різноманітних питань, як і створюються внаслідок гібридної війни та одночасно підкреслити, що комплексний гуманітарний захист, що надається згідно права збройних конфліктів, є недоторканим.

Окрім того, ті хто застосовують акти типу «асиметричної війни/зброї (lawfare)» повинні нести покарання, для уникнення їх зловживання правом. Якщо міжнародна спільнота здійснить ці позитивні дії, то відповідно можна знову підтверджувати примат міжнародного права навіть у складній гібридній війні.

Список використаних джерел:

1.Major Shane R. Reeves, Major Robert E. Barnsby The New Griffin of War. Hybrid International Armed Conflicts // Academic joutnal article “Harvard International Review” 2013 . - Електронний ресурс / Режим доступу: https:// www.questia.com/library/journal/1G1-316203914/the-new-griffin-of-war-hybrid-international-armed

2.The origins of the concept of a hybrid war. Electronic journal «The Bell» 28 Feb. 2015 - Електронний ресурс / Режим доступу: http://www.thebellforum.com/showthread.php?t=130013

3.Л. Савин. Гибридная война. / Информационно-аналитический портал Геополитика. 27янв. 2015- Електронний ресурс / Режим доступу: http:// geopolitica.ru/article/gibridnaya-voyna#.VazC1qTtmko

4.Демидов А.В. Урпавляемый хаос. Стратегия Росии № 5, май 2015 - Електронний ресурс / Режим доступу: http://sr.fondedin.ru/new/fullnews.php?subaction=showfull&id=1430428108&archive=1430773984&start_from=&ucat=14&

5.Климчук Ю.В. Гибридная война как вид вооруженного конфликта./ Право13.Международное право. - Електронний ресурс / Режим доступу: http:// www.rusnauka.com/34_NNM_2014/Pravo/13_179711.doc.htm

6.Interparliamentary Conference for the Common Foreign and Security Policy and the Common Security and Defence Policy//Andis Kudors. Hybrid War – A New Security Challenge for Europe. 4 – 6 March 2015.- Riga - Електронний ресурс / Режим доступу: http://www.parleu2015.lv/files/cfsp-csdp/wg3-hybrid-war-background-notes-en.pdf

7.Bachmann, Sascha-Dominik Oliver Vladimir and Gunneriusson, Hakan, Hybrid Wars: The 21st-Century’s New Threats to Global Peace and Security (September 16, 2014). Scientia Militaria, South African Journal of Military Studies,

Vol 43, No. 1, 2015, pp. 77 – 98 - Електронний ресурс / Режим доступу: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2506063

Як це часто буває у правових відносинах, норми права, покликані їх врегульовувати, не встигають за змінами. Сучасна система безпеки, що склалася в міжнародному праві після 1945 року, на жаль нині неспроможна відповісти на загрозу, відому як "гібридна війна". Власне, цей термін залишається неконвенційним, а відповідальність держав за розв'язання таких типів війн залишається в рамках чинного права війни. А цього замало. У цій статті авторами робиться спроба показати правову суть поняття "гібридна війна", а також спрогнозувати деякі подальші зміни у міжнародному праві.

Ключові слова: *гібридна війна, асиметрична війна, безпека людини та безпека громадянина, міжнародне право, право збройних конфліктів.*

Как это часто бывает в правовых отношениях, нормы права, призванные их урегулировать, не успевают за изменениями. Современная система безопасности, которая сложилась в международном праве после 1945 года, к сожалению сейчас не может ответить на угрозу, известную как "гибридная война". Собственно, этот термин остается неконвенционным, а ответственность государств за решение таких типов войн остается в рамках действующего права войны. А этого мало. В этой статье авторами делается попытка показать правовую сущность понятия "гибридная война", а также спрогнозировать некоторые дальнейшие изменения в международном праве.

Ключевые слова*: гибридная война, асимметричная война, безопасность человека и безопасность гражданина, международное право, право вооруженных конфликтов.*

As it often happens in legal relations, rules of law, designed for their regulation, don't have time for changes. The modern security system which has established in international law since 1945, unfortunately can't react the threat known as "hybrid warfare". In fact, this term is non-conventional and responsibility of states for resolving such types of war conflicts remains within the current law of war. But this is not enough. In this article the authors attempts to show the legal nature of the term "hybrid warfare" and to predict some further changes in international law.

Keywords: *hybrid warfare, asymmetric warfare, human security and citizen security, international law, law of armed conflict.*